

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

ו ש ר ו ש (' ש ר ר)

עמוד 1

tafathal@gmail.com

ו (כתובת דוא"ל)

1. סימניהם המובהקים של הנביאים אצל עמי המזרח הקדום – נתעלו נביאי ישראל למעלת יוצרי ערכים, ערכי חיים וחזון לדורם ולדורות. "נביאים אלו העמידו את הצדק והמוסר החברתי במרכז החיים הדתיים – גם של האדם היחיד וגם של העם כולו. והם הביאו את בשורת השלום שישורר באחרית הימים בין כל העמים. רעיונות אלו של הנביאים שימשו אחר-כך עקרונות יסוד בנצרות ובאסלאם, והם משמשים גם כיום השראה ל"אידאולוגיות חברתיות חילוניות, בהן אנטי דתיות מובהקות, החותרות לעיצוב חברה אנושית טובה יותר*."

הנביאים בתקופה הבית הראשון חזרו והדגישו את ערכי המוסר של דת ישראל – ערכים שכללו, כמובן, את המחויבות לחלשים ולנזקקים. ומעניין לשים לב שבסוף תקופת הבית הראשון, למרות המצב המדיני הקשה ביהודה, המשיכו הנביאים להדגיש את הקלוקלים הרבים בהתנהגותו המוסרית של העם.

* חיים תדמור, "ימי בית ראשון ושיבת ציון", בתוך: א' מלמט ואחרים (עורכים), תולדות עם ישראל, כרך ראשון – תולדות ישראל בימי קדם, הוצאת דביר, תשכ"ט – 1969, עמ' 173.

2. הנבואה ידועה גם במזרח הקדום: נמצאו תעודות מן המאה ה-18 לפני הספירה המתארות אנשי דת באים אל המלך ומוסרים לו את דברי האל, בעיקר בענייני מלחמה. [או פולחן, 'נביאים מטעם' (ט.ה.)].
"כמו בנבואה העתידה להתפתח בישראל, גם כאן הנביא הוא שליח האל, המביא את דבר האל לאדם, במקרה זה למלך... אך דומה כי בכך מתמצה הדמיון בין נביאי המזרח הקדום לנביאי ישראל*." הנבואה בישראל היא תופעה ייחודית במזרח הקדום גם מבחינת תוכן הנבואות וגם מבחינת השפעתן.

* יאיר הופמן, "הנבואה בישראל", בתוך: אלי בר-נביא (עורך), האטלס ההיסטורי – תולדות עם ישראל, הוצאת ידיעות אחרונות וספרי חמד, תשנ"ג – 1993, עמ' 26.

3. השאלה הראשונה המתבקשת למי שניגש לספרים הללו מן הבחינה של תולדות הספרות המקראית היא מדוע יש בידנו ספרי נבואה רק מאמצע המאה השמינית לפסה"נ - היא שעת הופעתו של עמוס, ראשון 'נביאי הספר' - ואילך? והלא ידוע לנו על קיומם של נביאים, כגון שמואל, נתן וגד, לפחות מאתיים שנה לפני כן! קשה לתלות את ההסבר במסר המיוחד והחדש של הנביאים המאוחרים - מה שכונה במחקר 'פרימאט המוסר' - שהרי בשביל בני דורם של הנביאים, אלה ואלה היו דברי אלהים חיים; לא תוכנם של דברי הנביאים הוא שהכריע, אלא מקור סמכותם האלוהי. ולגבי זה לא היה הפרש בין נבואתו של הושע לזו של אחיה השילוני. נראה שיש לחפש את התשובה בגורם פרזאי הרבה יותר - **תפוצתה של אמנות הכתיבה**. בדורות הראשונים, עד אמצע תקופת המלוכה, הייתה הכתיבה נחלתם של מעטים בלבד, בני המעמדות העליונים שבחצר המלך ובמקדש. רק בהדרגה, מן המאה השמינית ואילך, נפוצה הכתיבה בשכבות רחבות יותר. הדבר מוכח מן הממצא האפיקראפי הלא רשמי שנתגלה בארץ ישראל, רובו בחותמות ומיעוטו באוסטרקאות. החומר הזה מתחיל בסוף המאה התשיעית והולך ומתרבה מכאן ואילך - עדות ברורה להתפשטות ידיעת הכתיבה בעם בתקופה מאוחרת יחסית. בהתאם לכך יש להסביר את תולדות כתיבתם של הסוגים הספרותיים השונים:

מחבר/ים: אלכסנדר רופא שם הספר: מבוא לספרות המקרא מקום הוצאה: ירושלים שם הוצאה: כרמל שנת הוצאה: תשס"ו, 2006
עמוד: 229

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

1 ש ר ו ש (' ש ר ר ')

עמוד 2

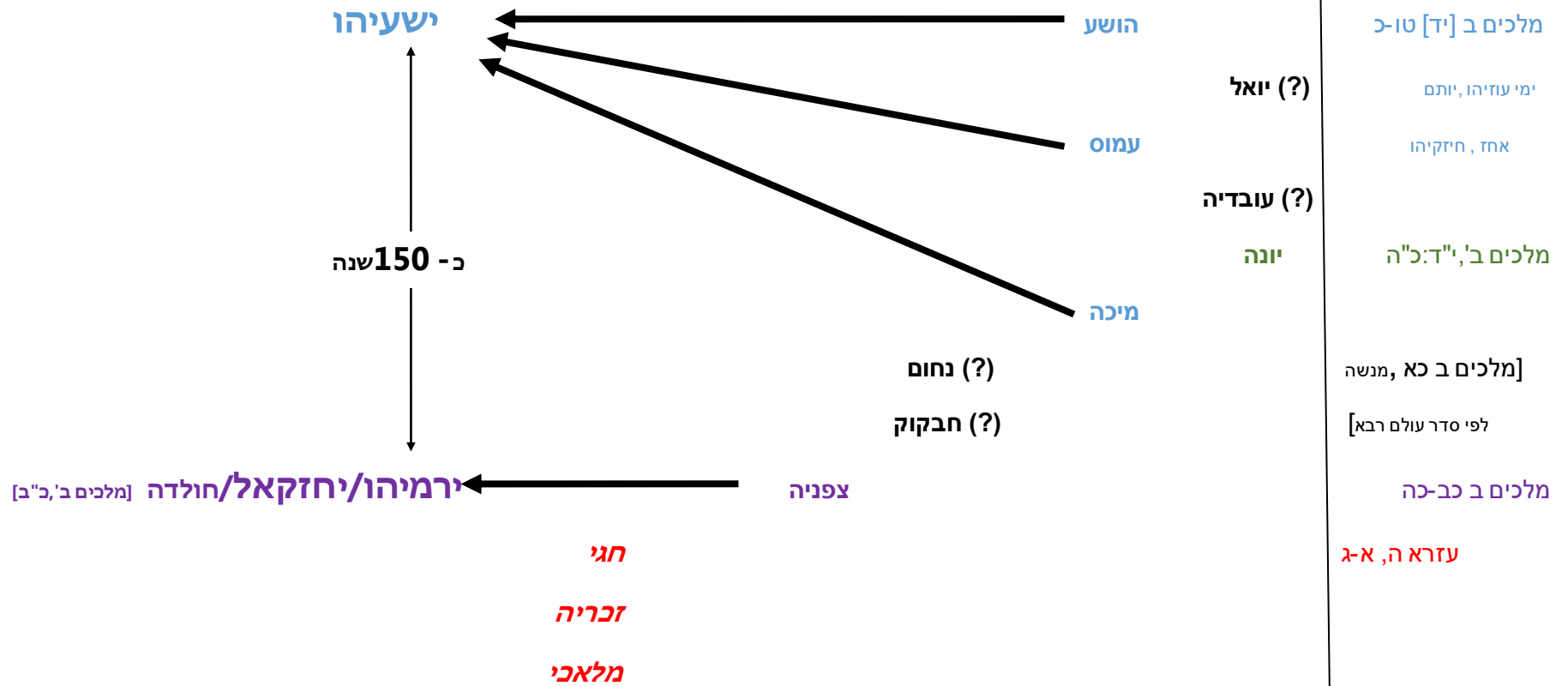
tafathal@gmail.com

1 ו (כתובת דוא"ל)

4. את השוני בסוג הביקורת על מעשי החברה בין "הנביאים הראשונים" לבין אלה "האחרונים" ניתן להסביר בשתי דרכים שונות: ההסבר האחד הוא שאמנם גם נתן, אליהו, אלישע ונביאים קדומים אחרים הוכיחו ואף כתבו דברי ביקורת על תופעות חברתיות כמו האחרונים מן המאה השמינית, אך אלה לא נשתמרו, ומתוך כך עוותה דמותם ונשתנה תיאור אופי פעילותם של אותם נביאים קדומים בהיסטוריוגרפיה המקראית. ואילו ההסבר האחר מניח כי היה שוני מהותי בין הסיטואציה החברתית שפרנסה את פעילותם של ה"נביאים הראשונים", לבין המצב החברתי שבמסגרתו פעלו "האחרונים" במחצית השנייה של המאה השמינית. בימי "הראשונים" לא היה קיטוב חברתי בולט בין שכבות ההנהגה לבין העם, ואילו בימיהם של "האחרונים", עם התפתחות הממלכה והשינויים החברתיים שבאו בעקבותיה, התעצמו הפערים בחברה והביאו לשליטתם של המעמדות הכלכליים העליונים על נכסיהם של האחרים. פער חברתי זה שימש כר לפעילותם של נביאי המאה השמינית. באותה שעה אימצו אלה את הכתיבה כדרך להנצחת דבריהם ולהפצתם בעם. רוב חוקרי המקרא נוטים לאמץ את ההסבר השני.

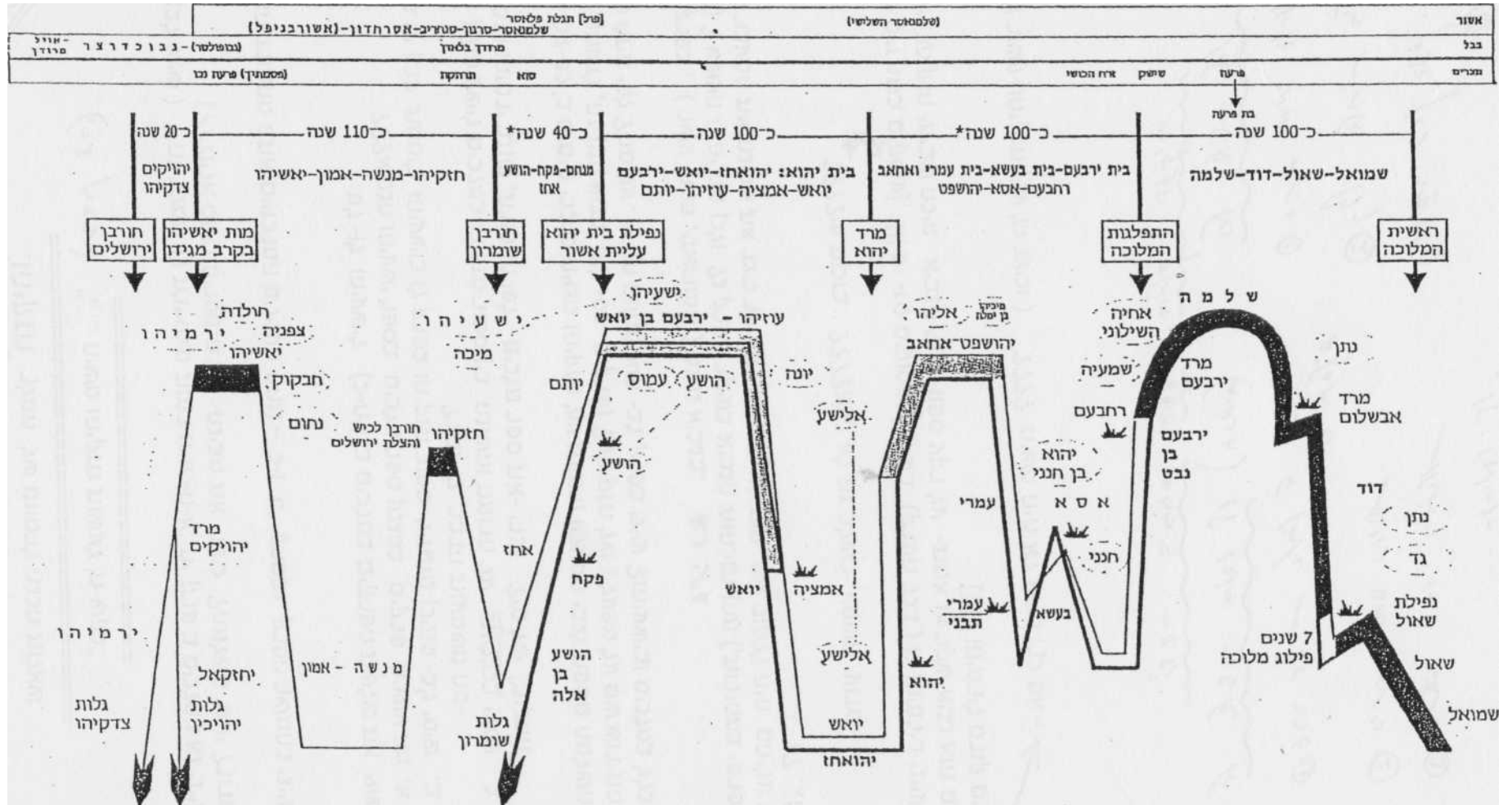
מחבר/ים: שמואל ורגון שם הספר: בארצות המקרא : מחקרים בנבואה, בהיסטוריה ובהיסטוריוגרפיה נבואית שם ההוצאה: הוצאת אוניברסיטת בר אילן שנת ההוצאה: 2015 עמוד: 137-138.

בס"ד
נביאי הכתב:

עליות וירידות של מלכויות ישראל ויהודה

מכחינה מדינית, צכאית וכלכלית

ויזגל

מקראה	
גלגלת אדם	
חזק	
חזק	
מלכה מאחות	
1 - סדו דבב הגמשה של ישראל	
חזק עם על שארית (טבט) ישראל	
03	

לשתיים:	אכיש מלך בדג	כד החד	בן חזק חזאל-בו החד	רצין
אדם:	חזק בו אליעד	אחבעל		
צור/צידוק:	סיר בו			
עמו:	נרש-חניו			
מואב:	חזק האזומ			משע

* המחקר ההיסטורי מקצת שתי תקופות אלה בכעשרים שטו, בכל אהוד-אט נקטנו כאן במספריי- של ספר מלכים כמות שהם, ויש דרכי הסבר.

מעצמות

ממלכות שכנות